

כי שמחתני ה' בפעליך

אלה פקודי המשכן משכן העדות אשר פוקד משה ביד אהרן הכהן [פקודי לח כא], ובחז"ל כי שמחתני ה' בפעליך ובמעשה ידיך ארנן [תהלים צב ה], כי שמחתני ה' בפעלך, זה 'אהל מועד'. ובמעשה ידיך ארנן, זה 'בית המקדש' [תנחומא פקודי יא], מדוע אהל מועד הוא רק פועלך ואילו בית המקדש הוא מעשה ידיך.

בחז"ל, דרש בר קפרא גדולים מעשה צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ, דאילו במעשה שמים וארץ כתיב אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים, ואילו במעשה ידיהם של צדיקים כתיב מכון לשבתך פעלת ה' מקדש ה' כוננו ידיך [כתובות ה א], המהר"ל כותב שהעובדה ששמים וארץ נבראו ביד אחת מלמדת ששמים וארץ אינו דבר שלם אלא הם חלקים נפרדים, אולם בית המקדש שנברא בשתי ידיים הוא דבר אחד שלם [חידושי אגדות כתובות ה א].

[זהו לשון המהר"ל, יד אחת הוא חלק בלבד ושתי ידיים הם הכל ולא חלק, לכך כתיב מקדש ה' כוננו ידיך, ר"ל שהוא ית' היה מכונן אותו ומקדש אותו מאמתת עצמו וזהו בשתי ידיים. אבל שמים וארץ כל אחד הוא חלק בלבד, ולפיכך נבראו השמים וארץ אשר כל אחד חלק העולם ביד אחת שהוא חלק אחד, וכן נבראת הארץ ביד אחת שהיא חלק בלבד (מהר"ל חידושי אגדות כתובות ה א)].

ביאורם של דברים, שמים וארץ אינם דבר אחד, השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם [תהלים קטו טז], השמים והארץ הם שני רשויות נפרדות, השמים הם לה' והארץ היא לבני אדם, מעולם לא עלה משה למרום, ולא ירדה שכינה על הר סיני [מכילתא דרשב"י יט כ], ומה שנאמר ומשה עלה אל האלוקים, ויעל אליהו בסערה השמימה למטה מעשרה טפחים, ומעולם לא ירדה שכינה לארץ, ומה שכתוב וירד ה' על הר סיני למעלה מעשרה טפחים [עשרה טפחים הוא רשות בפנ"ע, סוכה ה א].

אולם בית המקדש הוא דבר אחד, בבית המקדש הקב"ה ירד משמי שמים והשרה שכינתו בתחתונים, בית המקדש הוא מקום דירתו בתחתונים, מקום שהשמים והארץ מהווים דבר אחד, ששם הם מתחברים יחד להיות דבר אחד, והם מהווים בית לתחתונים ולעליונים, לבני אדם שמהתחתונים ולשכינה שהיא מהעליונים.

בזה נבין החילוק בין 'המשכן' שנקרא אוהל מועד [במדב"ר יב יא] לבית המקדש, אוהל מועד הוא מקום 'התועדות', התועדות הוא חיבור מזדמן בין שניים, שני אנשים שמתוועדים כל אחד הוא ישות בפני עצמו, ורק כשהם נועדים הם מתחברים לרגע, לאותו צורך שהם נועדים, כך באותה מדה השראת השכינה במשכן היא על דרך התועדות, היינו לעיתים מזדמנות, אבל 'אינו בקביעות' כחלק מן המשכן.

[ובחז"ל ובבוא משה אל אהל מועד לדבר אתו למה נאמר לפי שהוא אומר וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר (ויקרא א א) שומע אני מאהל מועד ממש תלמוד לומר ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת (שמות כה כב) אי אפשר לומר מאהל מועד שכבר נאמר מעל הכפורת ואי אפשר לומר מעל הכפורת שכבר נאמר מאהל מועד כיצד יתקיימו שני כתובים הללו זו מדה בתורה שני כתובים זה כנגד זה והרי הם סותרים זה על ידי זה יתקיימו במקומם עד שיבא כתוב אחר ויכריע ביניהם מה ת"ל ובבוא משה אל אהל מועד לדבר אתו מגיד הכתוב שהיה משה נכנס ועומד באהל מועד והקול יורד משמי שמים לבין שני הכרובים והוא שומע את הקול מדבר אליו מבפנים (ספרי נשא נח), מבואר במדרש שהשראת השכינה במשכן הוא על דרך התועדות, גם היות המשכן מקום 'עבודה' 'להקרבת הקרבנות' (תנחומא בחקותי ד), נעשה בזמנים המיועדים לכך].

'בית המקדש' מאידך הוא מקום דירתו יתברך בתחתונים, זהו בית עולמים, שם הקב"ה נמצא 'בקבע' כי שם ביתו, שם בבית המקדש הקב"ה 'נמצא', כי שם הקב"ה מתחבר בחיבור של בית, שהמציאות שלו שם קובעת את המקום כבית [אין זה נועדות אלא היות].

זו הסיבה 'שהמשכן' נקרא 'אוהל' [במדב"ר יב יג], משום שאוהל הוא בנין ארעי והוא עשוי לשימוש מזדמן, להתועדות שהיתה שם מעת לעת, ומשום כך היה המשכן עשוי 'יריעות', משום שעניין היריעות הוא פרגוד ומחיצה, כדי 'לאפשר' השראת השכינה במשכן, בגדר והבדילה הפרוכת לכם בין הקודש לבין קודש הקודשים [שמות כו לג].

אולם 'בית המקדש' הוא בנין קבע משום ששם הקב"ה מתחבר בחיבור של 'קבע' חיבור של בית, עד שעצם 'המקום', עצם הבית והאבנים נעשו מקום שכינה, ובכל אלה שרתה שכינה [עיי' 'בנתיבות הפרשה' פורים תשפ"ה שבבית המקדש יש דין מיוחד לבנותו 'במקום' מסויים, וילפינן להו מקרא דלשכנו תדרשוהו ובאת שמה].

ובזה נבין החילוק בין המשכן למקדש, במשכן השראת השכינה היתה לפרקים, בשעה שהיה נועד עם משה, לפיכך נבדלו הדברים זה מזה, המשכן שנבנה ע"י משה היה דבר לעצמו, והשראת השכינה שהיתה ע"י הקב"ה היה דבר לעצמו, אולם בית המקדש ששרתה בו השכינה בקבע, בתורת בית, גם הבית נעשה חלק מהשראת השכינה ונתקדש בקדושת המקדש.

ועל כך אומר דוד כי שמחתני ה' בפעליך ובמעשה ידיך ארנן [תהלים צב ה], כי שמחתני ה' בפעליך, זה 'אהל מועד'. ובמעשה ידיך ארנן, זה 'בית המקדש' [תנחומא פקודי יא], פעליך הוא 'התחלת הדבר', מעשה ידיך הוא 'גמר הדבר' [מלבי"ם וגר"א שם].

לפי האמור מבואר חילוק הלשונות, 'המשכן' שהבית נבנה ע"י משה, והשראת השכינה היתה ע"י הקב"ה, נקרא פעליך, כיון שרק השראת השכינה שהוא יסוד המשכן היה ע"י הקב"ה, לפיכך נקרא 'פועלך', שהיה בו רק התחלת הדבר, השראת השכינה ע"י הקב"ה, משא"כ 'בית המקדש' שגם 'במקום' ובבית שרתה שכינה ע"י הקב"ה, משום כך נקרא 'מעשה ידיך', שיש בו גם את גמר הדבר, היינו שכל הדבר עד גומרו נעשה ע"י הקב"ה.

ועל כן, על המשכן אמר דוד לשון 'שמחה', ועל בית המקדש אמר לשון 'רינה', כי שמחתני ה' בפעליך במעשה ידיך ארנן [תהלים צב ה], כיון שמשכן רק התחלתו שהוא השראת השכינה היה בידי שמים נאמר עליו כי שמחתני לשון שמחה, שהוא השמחה בתחילת הדבר [גר"א מגילת אסתר ח טז], אולם בית המקדש שנגמר בידי שמים שלא רק השראת השכינה היתה בידי שמים, אלא גם המקום והבית שרתה בהם שכינה, משום כך נאמר בו לשון רינה, במעשה ידי ארנן, משום שרינה היא השמחה שבאה אח"כ בגמר הדבר [גר"א משלי יא ז].

ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם [שמות כה ח], בתוכו לא נאמר כי אם בתוכם. לומר, שהם בעצמם יהיו משכן ומדור אל השכינה, כי היכל ה' המה, כי עיקר השכינה הוא באדם ולא בבית [אלשיך שמות כה ח], 'תכלית המקדש' אינו בבניינו, אלא שיעשו ישראל את רצונו וישכינו את המקדש בלבבותם, ומתוך כך ישכין הקב"ה את שכינתו בבית המקדש, שכשישראל עושין רצונו של מקום שכינה שורה במקדש, ופני הכרובים איש אל אחיו. ויכעיסוהו בבמותם... וימאס מאד בישראל, ויטוש משכן שילה, אהל שיכן באדם [תהלים עח ט], גם 'תכלית המשכן' אינו בבניינו, אלא שיהיו ישראל פונים לקב"ה בכל לבבם, וישכינו שכינה בלבבם, כלשון בעל החרדים בלבבי משכן אבנה, וכשסרו ישראל מן הדרך והפנו פנים לאלוקיהם, ויטוש משכן שילה אהל שיכן באדם [תהלים עח ט], שעיקר משכן אהל היה באדם, אם הם ראויים לכך, ואחר שבני אדם לא היו ראויים שישכון ביניהם, נטש את המשכן [מלבי"ם שם].

'ושכנתי בתוכם' 'אוהל שיכן באדם', הם שני הדברים המבוקשים מן האדם. האחד, שיעשה אדם 'רצונו של מקום', בכל דרכיו ובכל הליכותיו, עד שיהיה הוא עצמו 'מקדש' ה', שכשישראל עושין רצונו של מקום שכינה שורה בתוכם ממש.

והשני, שיהיה האדם 'פונה' לקב"ה 'ועובד' אותו בכל לבבו ובכל נפשו בעיתים המזומנות לכך, על ידי זה יהיה האדם 'משכן' ה', ובורא עולם יטע בו את אהל.

יתן ה', ויעלה בידינו לבטל את רצונו מפני רצונו, עד שיהיו כל רצונותינו כרצונו, ותהא כל פנייתנו ועבודתנו אך אליו יתברך, ואז יטע הקב"ה את משכנו ומקדשו בתוכינו - ובלבבנו משכן יבנה.